

การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์

ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา

Added Value Creation for Water Hyacinths through the Creation of Dramatic Arts, Vichitraluck Pak Tob Chawa (Water Hyacinth) Series

ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม

Narongrit Chaokam

คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasipa Institute of Fine Arts

Narongrit.chao@gmail.com

Received: March 9, 2025

Revised: Aprly 2, 2025

Accepted: Aprly 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารวิชาการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนลงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผักตบชวา ณ ชุมชนริมคลองวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม นำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวม สร้างสรรค์ และวิเคราะห์ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา ประกอบด้วย 1) แนวคิดการแสดง มาจากผักตบชวา วัชพืชที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนริมคลอง สู่แนวความคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวา โดยนำเสนอในรูปแบบของการสร้างสรรค์ทั้งการแสดงและเครื่องประดับ เพื่อแสดงถึงความงดงามของผักตบชวาและเป็นแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน 2) รูปแบบการแสดง กำหนดเป็นการแสดงรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ประเภทระบำ การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 วิวัฒน์ สื่อถึง การเติบโตและแพร่ขยายของผักตบชวา ช่วงที่ 2 วิไล สื่อถึง ความงดงามของใบ ดอกผักตบชวา ช่วงที่ 3 วิจิตร สื่อถึง ผลิตภัณ์จากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผักตบชวา 3) ดนตรีประกอบการแสดง ประยุกต์เครื่องดนตรีโดยการนำเครื่องดนตรีไทยมาเทียบเสียงให้มีระดับเสียง (Key) เดียวกับเครื่องดนตรีสากล และเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงผสมผสานควบคู่กันไปกับ Backing Track 4) ทำรำ สร้างสรรค์ทำรำจากทำรำพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย ผสมผสานกับลีลาท่าทางธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการนำเสนอเครื่องประดับจากผักตบชวา รวมทั้งการแปรแถวและการใช้พื้นที่ที่หลากหลายอย่างเป็นเอกภาพ 5) เครื่องแต่งกาย ออกแบบและสร้างสรรค์จากสีของผักตบชวาและดอก รวมทั้งสร้างสรรค์เครื่องประดับจากผักตบชวาให้มีความร่วมสมัย เหมาะสมกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง

คำสำคัญ: ผักตบชวา การสร้างมูลค่า นาฏศิลป์สร้างสรรค์ วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา

Abstract

The paper aimed to create added values to the water hyacinths through the performing art entitled Vichitraluck Pak Tob Chawa (The Exquisite Beauty of Water Hyacinths). Data were derived from academic papers, expert interviews and studies on the water hyacinths at the community named Wat Suwannaram in Tambon Salaya in Puttamonton district of Nokorn Pathom province.

The study found that the added value were created through the above performing art included the following. 1) The performing concept was based on the hyacinths. The concept was presented in a creative fashion in light of the show and decorative items. The aim was to enable the public to appreciate its beauty and create a guideline to economic promotion. 2) The performance was presented in the form of a dancing genre called Rabum. The performance was divided into three stages. 1) Wiwat refers to the growth and spread of the water hyacinths, 2) Wilai designates the elegance of leaves, flowers, and 3) Wijit signifies the added value products of the plant. The musical instruments used were Thai instruments that were on the same level with the international music. As for the dancing style, it was developed from basic Thai dancing styles in unison with the natural styles including a variety in a unity.

Keywords: Water Hyacinth, Value-added Creation, Creative Thai Dance, Vichitraluck Phaktobchawa

บทนำ

ปัญหาผักตบชวาและวัชพืชในแม่น้ำ ลำคลอง แหล่งน้ำสาธารณะต่าง ๆ เป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญและเน้นย้ำให้ทุกภาคส่วนบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาผักตบชวาโดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งกรมโยธาธิการและผังเมืองกรมชลประทาน กรมเจ้าท่า กรุงเทพมหานคร จังหวัด อำเภอ ท้องถิ่นทุกแห่ง หน่วยงานทหาร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชน ร่วมมือกันทำงานแบบ “ประชารัฐ” ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาให้เป็นรูปธรรมและยั่งยืน (กรุงเทพมหานคร, 2565) ผักตบชวา เป็นไม้น้ำที่ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว มีลำต้นสั้น แตกใบเป็นกอ ลอยไปตามน้ำ มีความทนทานต่อความแห้งแล้งได้ดี แต่จะไม่ทนน้ำเค็ม ซึ่งคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นอีกแหล่งที่มีปริมาณต้นผักตบชวามากมาย (มติชนออนไลน์, 2562) เกิดปัญหาผักตบชวาลอยเต็มลำคลอง ส่งผลให้การสัญจรทางน้ำค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะผู้ใช้เส้นทางทั้งเรือข้ามฟาก เรือส่งสินค้า หรือแม้กระทั่งเรื่อน้ำเทียว

พื้นที่คลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ดำเนินการกำจัดผักตบชวา วัชพืชที่ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็วให้ลดลงไปจากชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรให้ความสำคัญเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้การกำจัดวัชพืชอาจเป็นการแก้ปัญหาได้บางส่วน หากมีกระบวนการในการกำจัดวัชพืชผักตบชวาให้เกิดความยั่งยืน สามารถสร้างมูลค่าให้กับคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาและสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์และการแสดงด้านนาฏศิลป์ อันเป็นพันธกิจสำคัญของสถาบัน

บัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม มีพันธกิจสำคัญในการจัดการศึกษา วิจัย สร้างสรรค์นวัตกรรมรวมทั้งให้บริการวิชาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าแก่ชุมชน สังคม ส่งเสริมให้สังคมเกิดการพัฒนา ต่อยอดและสร้างสรรค์ รวมทั้งการนำต้นทุนทางวัฒนธรรม มาก่อให้เกิดคุณค่าแก่สังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน คือ การต่อยอดอดีต โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทาง เศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้ง ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (สำนักงานการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2561)

จากแนวคิดการกำจัดผักตบชวา วัชพืชในแม่น้ำลำคลองที่เป็นปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน ริมคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม ก่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจของผู้วิจัย ในการนำผักตบชวามาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนด้วยการออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องประดับและ นำเสนอผ่านการแสดงสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ การสร้างสรรค์การแสดงดังกล่าวเป็นรูปแบบการแสดง ระบายแบบหมู่คณะ ผู้แสดงสวมใส่ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับต้นแบบจากผักตบชวา ทั้งนี้การทำเครื่องประดับ จากผักตบชวาจะเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดช่องทางอาชีพ รายได้ ด้วยวัชพืช “ผักตบชวา”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา

ขอบเขตจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาด้วยการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ เก็บรวบรวมข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้จากเอกสารทางวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ นำสู่กระบวนการสร้างสรรค์ และเผยแพร่สู่สาธารณชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (Creative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document) การสัมภาษณ์ (Review) การสังเกตการณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาผักตบชวา ณ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ เทศบาลตำบลศาลายา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลการจัดผักตบชวา
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากผักตบชวา 2) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ดนตรี เกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์

2.2 กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการแสดงแบบมีส่วนร่วม คือ นักแสดงหญิง คณะศิลปนาฏดุริยางค์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 8 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการและข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อใช้สำหรับการศึกษาความเป็นมา ลักษณะของลำต้น ใบ ดอกและการเคลื่อนไหวบนผิวน้ำของผักตบชวา รวมทั้งปัญหาของผักตบชวาที่ส่งผลต่อชุมชนและสังคม เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นและเนื้อหาที่ทำการศึกษาโดยมีการตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้ศึกษามีความถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี ดังนี้

3.1 ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ประกอบด้วย หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ โดยศึกษาข้อมูลทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการตามแหล่งต่าง ๆ

3.2 การสัมภาษณ์ โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) คือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลลงเครื่องบันทึกเสียงพร้อมทั้งจดบันทึกควบคู่กันไป

4. การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัย เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา ใช้การศึกษาค้นคว้าข้อมูลชั้นปฐมภูมิหลัก โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียดว่าตรงกับข้อมูลทุติยภูมิหรือเอกสารที่เคยปรากฏมาแล้วหรือไม่ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูลว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบซ้ำอย่างละเอียดเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลตลอดจนความคลาดเคลื่อนของข้อมูล นอกจากนี้เมื่อพบว่าข้อมูลไม่เพียงพอหรือข้อมูลเกิดความคลาดเคลื่อนหรือขาดหายไปบางส่วนผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือทุกประเภทที่ใช้ในการวิจัยมาจำแนกข้อมูลและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเภทที่กำหนดไว้และทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- จัดกลุ่มเอกสารที่จะวิเคราะห์ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ
- นำข้อมูลจากการจัดกลุ่มเอกสารมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้อง
- วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการแสดง โดยการประมวลผลและ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงตีความสร้างข้อสรุป โดยนำเสนอรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาข้อมูลทางด้านวิชาการ ข้อมูลด้านภาคสนาม ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกตามประเด็นและนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับและการสร้างสรรค์นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา

1) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับและอุปกรณ์ประกอบการแสดงจากผักตบชวา
ในขั้นตอนการทดลองและชิ้นงานแบบสมบูรณ์

- 2) การสร้างสรรค์การแสดง ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา
- 3) การสนทนากลุ่มย่อย โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์หลากหลายสถาบัน
- 4) เผยแพร่สู่สาธารณชน ในรูปแบบออนไลน์และนำเสนอบนเวทีระดับชาติ
- 5) การนำเสนอข้อมูล ดังนี้
 - 5.1) วิเคราะห์และสรุปผลการประเมินวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean)
 - 5.2) จัดทำรูปเล่มแบบสมบูรณ์
 - 5.3) เผยแพร่และตีพิมพ์บทความวารสาร TCI

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยมุ่งเน้นประเด็นเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา
2. แบบบันทึกข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา เพื่อยืนยันข้อมูลการวิจัย ตลอดจนข้อเสนอแนะให้ผลการวิจัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
3. แบบประเมินคุณภาพผลงานการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวาของผู้ทรงคุณวุฒิ ภายหลังจากการชมการแสดง โดยนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ประกอบกับผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา มีผลการวิจัยดังนี้

1.1 การสร้างแนวคิดการแสดง

จากการศึกษาปัญหาที่พบทั้งในระดับชุมชน สังคมและในระดับชาติ พบว่า ผักตบชวาเป็นปัญหาหลักที่เร่งด่วนในการสร้างความร่วมมือเพื่อกำจัดวัชพืชน้ำชนิดนี้ให้หมดไป ซึ่งพื้นที่คลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีนโยบายในระดับท้องถิ่นในการกำจัดปัญหาของผักตบชวาให้ลดลงหรือหมดไป ทั้งนี้ การกำจัดวัชพืชอาจเป็นการแก้ปัญหาได้บางส่วน หากการกำจัดวัชพืชผักตบชวาให้เกิดความยั่งยืน สามารถสร้างมูลค่าให้กับคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาและสร้างสรรค์ ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการนำผักตบชวา วัชพืชที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนริมคลอง สู่นาฏศิลป์สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวา โดยนำเสนอในรูปแบบของการสร้างสรรค์ทั้งการแสดงและเครื่องประดับ เพื่อแสดงถึงความงามของผักตบชวาและเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน รวมทั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม มีพันธกิจสำคัญในการจัดการศึกษา วิจัยสร้างสรรค์นวัตกรรมรวมทั้งให้บริการวิชาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าแก่ชุมชน สังคม ส่งเสริมให้สังคมเกิดการพัฒนา ต่อยอดและสร้างสรรค์ รวมทั้งการนำต้นทุนทางวัฒนธรรม มาก่อให้เกิดคุณค่าแก่สังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

1.2 การกำหนดรูปแบบการแสดง

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา กำหนดเป็นการแสดงรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ประเภทระบำ การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 วิวัฒน์ สื่อถึง การเติบโตและแพร่ขยายของผักตบชวา

ช่วงที่ 2 วิไล สื่อถึง ความงดงามของใบ ดอก ของผักตบชวา

ช่วงที่ 3 วิจิตร สื่อถึง ผลิตภัณ์จากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผักตบชวา

1.3 การสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดง

1.3.1 คนตรี

มีการสร้างสรรค์โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการนำท่วงทำนองเพลงที่ปรากฏในการการแสดงของภาคกลาง สื่อความหมายถึงความสง่างาม ลักษณะทำนองเพลงมีความไพเราะตามเอกลักษณ์ของช่วงการแสดง โดยการประยุกต์เครื่องดนตรี ที่มีการนำเครื่องดนตรีไทยมาเทียบเสียงให้มีระดับเสียง (Key) เดียวกับเครื่องดนตรีสากล และเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงผสมผสานควบคู่กันไปกับ Backing Track

1.3.2 นักแสดง

นักแสดงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะนำเสนอและสื่อสารผ่านความหมายผ่านการแสดงให้สอดคล้องกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง สอดคล้องกับ เดวิท เค เบอร์โล ได้กล่าวว่า ผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่ส่งหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ โดยการเข้ารหัส (Encoder) ออกเป็นสัญญาณ สัญลักษณ์ และกิริยาท่าทาง และรับจนา พวงประยงค์ (2567) ได้กล่าวว่า นักแสดงนาฏศิลป์ถือเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงชุดต่าง ๆ ที่จะนำเสนอความคิดของผู้สร้างงานให้ผู้ชมสามารถรับรู้ถึงเนื้อหาที่จะสื่อสารผ่านการแสดง การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคุณสมบัติของนักแสดงให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผลงาน โดยมีนักแสดงหญิง จำนวน 8 คน ที่มีทักษะนาฏศิลป์ในระดับดี เป็นนักศึกษาคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และมีไหวพริบปฏิภาณ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.3.3 ท่ารำ

สร้างสรรค์ท่ารำจากท่ารำพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย ผสมผสานกับลีลาท่าทางธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการนำเสนอเครื่องประดับจากผักตบชวา รวมทั้งการแปรแถวและการใช้พื้นที่ที่หลากหลายอย่างเป็นเอกภาพ โดยแบ่งท่ารำออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) ท่ารำดั้งเดิมจากนาฏศิลป์ไทย คือ ลีลาท่ารำที่นำมาจากท่ารำแบบแผนและพื้นฐานจากนาฏศิลป์ไทย

2) ท่าทางธรรมชาติที่ปรับปรุงขึ้นให้มีความงดงาม คือ ลีลาของการเคลื่อนไหวบนผิวน้ำของผักตบชวา แต่มีการปรับปรุงให้มีความสวยงาม

3) ท่าที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ คือ ลีลาท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นให้มีการสื่อความหมาย (ท่าที่สื่อถึงดอก ใบลำต้น ผักตบชวา)

ตารางที่ 1 การออกแบบและสร้างสรรค์ท่ารำ

ท่ารำ	อธิบายความหมาย
	<p>สื่อความหมายถึง กลุ่มของผักตบชวาที่ลอยอยู่บนผิวน้ำซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวัชพืชชนิดนี้ที่มีการจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน เมื่อถูกคลื่นน้ำพัดไปจึงจะแตกแยกออกจากกัน</p>
	<p>สื่อความหมายถึง ลำต้นของผักตบชวา</p>
	<p>สื่อความหมายถึง ดอกของผักตบชวา</p>

ทำรำ	อธิบายความหมาย
	<p>สื่อความหมายถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอด้วยการนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับ และสร้างสรรค์ผ่านการแสดง ชุด วิจิตรลักษณ์ผ้าทอ</p>

1.3.4 เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ

ออกแบบและสร้างสรรค์จากสีของผ้าทอและดอก รวมทั้งสร้างสรรค์เครื่องประดับจากผ้าทอให้มีความร่วมสมัย เหมาะสมกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับจากผ้าทอ

ภาพที่ 2 รัตเกล้า เครื่องประดับศีรษะจากผักตบชวา

สรุปผล

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร ตำรา วิจัย ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา ก่อให้เกิดงานวิจัยที่นำวิชาชีพผักตบชวามาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดง และเป็นแนวทางในการสร้างมูลค่าให้กับวิชาชีพหรือพันธุ์พืช รวมทั้งก่อให้เกิดคุณค่าด้านการอนุรักษ์และตระหนักรู้ด้านระบบนิเวศน์ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ทุนทางวัฒนธรรมด้วยผักตบชวา สอดรับพันธกิจสำคัญของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม มีพันธกิจสำคัญในการจัดการศึกษา วิจัย สร้างสรรค์นวัตกรรมรวมทั้งให้บริการวิชาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าแก่ชุมชน สังคม ส่งเสริมให้สังคมเกิดการพัฒนา ต่อยอดและสร้างสรรค์ รวมทั้งการนำต้นทุนทางวัฒนธรรม มาก่อให้เกิดคุณค่าแก่สังคม และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน คือ การต่อยอดอดีต โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ ทั้งนี้ผลจากการวิจัยข้างต้น สามารถสรุปผลรายประเด็นได้ดังนี้

1. ด้านแนวความคิดการแสดง

ผักตบชวา วิชาชีพที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนริมคลอง สู่นวนความคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวา โดยนำเสนอในรูปแบบของการสร้างสรรค์ทั้งการแสดงและเครื่องประดับ เพื่อแสดงถึงความงดงามของผักตบชวา และเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน

2. ด้านรูปแบบการแสดง

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา กำหนดเป็นการแสดงรูปแบบนาฏศิลป์ไทย
สร้างสรรค์ประเภทระบำ การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง

ช่วงที่ 1 วิวัฒน์ สื่อถึง การเติบโตและแพร่ขยายของผักตบชวา

ช่วงที่ 2 วิไล สื่อถึง ความงดงามของใบ ดอก ของผักตบชวา

ช่วงที่ 3 วิจิตร สื่อถึง ผลกระทบจากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผักตบชวา

3. ด้านดนตรีประกอบการแสดง

มีการสร้างสรรค์โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการนำท่วงทำนองเพลงที่ปรากฏในการการแสดง
ของภาคกลาง สื่อความหมายถึงความสง่างาม ลักษณะทำนองเพลงมีความไพเราะตามเอกลักษณ์ของช่วง
การแสดง โดยการประยุกต์เครื่องดนตรีที่มีการนำเครื่องดนตรีไทยมาเทียบเสียงให้มีระดับเสียง (Key)
เดียวกับเครื่องดนตรีสากล และเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงผสมผสานควบคู่กันไปกับ Backing Track

4. ด้านท่ารำ

สร้างสรรค์ท่ารำจากท่ารำพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย ผสมผสานกับลีลาท่าทางธรรมชาติ ควบคู่ไป
กับการนำเสนอเครื่องประดับจากผักตบชวา รวมทั้งการแปรแถวและการใช้พื้นที่ที่หลากหลายอย่างเป็น
เอกภาพ โดยแบ่งท่ารำออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) ท่ารำดั้งเดิมจากนาฏศิลป์ไทย

2) ท่าทางธรรมชาติที่ปรับปรุงขึ้นให้มีความงดงาม

3) ท่าที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (ท่าที่สื่อถึงดอก ใบ ลำต้น ผักตบชวา)

5. ด้านเครื่องแต่งกาย

ออกแบบและสร้างสรรค์จากสีของผักตบชวาและดอก รวมทั้งสร้างสรรค์เครื่องประดับจาก
ผักตบชวาให้มีความร่วมสมัย เหมาะสมกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์
เครื่องประดับคือ 1) นำต้นผักตบชวาไปตากแห้ง 2) นำต้นผักตบชวาที่ตากแห้งมาเคลือบน้ำยากันเชื้อรา
3) ออกแบบโครงสร้างรัดเกล้ายอด 4) นำผักตบชวาทากแห้งมาประดับโครงสร้างรัดเกล้ายอด 5) ประดับ
พลอย

6. ผลการประเมินคุณภาพผลงานจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน มีผลการประเมินดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 ท่าน

ประเด็นคำถาม	\bar{X}	SD	ระดับ คุณภาพ
1. แนวคิดในการสร้างสรรค์			
1.1 แนวคิดสื่อถึงสุนทรีย์ะ แปลกใหม่ น่าสนใจ	4.78	0.44	มากที่สุด
1.2 แนวคิดสื่อถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาได้อย่างเหมาะสม ชัดเจน	4.56	0.73	มากที่สุด
1.3 แนวคิดสื่อมีการบูรณาการศาสตร์และนำเสนอคุณค่าของผลงานได้ อย่างชัดเจน	4.44	0.53	มาก

ประเด็นคำถาม	\bar{X}	SD	ระดับ คุณภาพ
2. รูปแบบการแสดง			
2.1 รูปแบบการแสดงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการแสดงได้อย่างชัดเจน	4.44	0.53	มาก
2.2 รูปแบบการแสดงวางเนื้อหา ร้อยเรียงเรื่องราวและนำเสนอได้อย่างน่าสนใจ ชวนติดตาม	4.22	0.44	มาก
2.3 รูปแบบการแสดงในแต่ละช่วงมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างมีเอกภาพ	4.44	0.53	มาก
3. องค์ประกอบการแสดง			
3.1 ผู้แสดง			
3.2.1 ผู้แสดงมีบุคลิกภาพ ทักษะที่เหมาะสมกับผลงานสร้างสรรค์	4.89	0.33	มากที่สุด
3.2.2 ผู้แสดงสามารถถ่ายทอดแนวคิดการแสดงได้อย่างเหมาะสม	4.67	0.5	มากที่สุด
3.2.3 ผู้แสดงสร้างความประทับใจส่งผลให้ผู้ชมชื่นชอบผลงานได้เป็นอย่างดี	4.33	0.5	มาก
3.2 ดนตรีประกอบการแสดง			
3.3.1 ดนตรีมีการสร้างสรรค์สอดคล้องกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง	4.56	0.73	มากที่สุด
3.3.2 ดนตรีมีการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับองค์ประกอบการแสดง	4.44	0.53	มาก
3.3.3 ดนตรีมีความไพเราะ สามารถร้อยเรียงเรื่องราวและเหมาะสมกับผลงานสร้างสรรค์	4.44	0.53	มาก
3.3 ทำรำ			
3.4.1 ทำรำสื่อถึงการผูกตบชวาได้อย่างเหมาะสมชัดเจน	4.44	0.53	มาก
3.4.2 ทำรำมีความสวยงามความเหมาะสมกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง	4.89	0.33	มากที่สุด
3.4.3 ทำรำมีการร้อยเรียงสอดคล้องกับรูปแบบการแสดง	4.33	0.5	มาก
3.4 เครื่องแต่งกาย			
3.5.1 เครื่องแต่งกาย มีความเหมาะสมกับแนวคิดและรูปแบบการแสดง	4.67	0.5	มากที่สุด

ประเด็นคำถาม		\bar{X}	SD	ระดับ คุณภาพ
3.5.2	เครื่องประดับมีความสวยงาม มีเอกลักษณ์ เหมาะสมกับการแสดง	4.56	0.73	มากที่สุด
3.5.3	เครื่องประดับสามารถสะท้อนถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาได้อย่างเหมาะสม	4.33	0.5	มาก
4. องค์กรความของผลงาน				
4.1	ผลงานแสดงถึงกระบวนการและวิธีการสร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจน เป็นระบบ ก่อให้เกิดประโยชน์เด่นชัดต่อสาขาวิชาการนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง	4.78	0.44	มากที่สุด
4.2	ผลงานเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยเสนอแนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาได้อย่างเหมาะสม	4.67	0.5	มากที่สุด
4.3	ผลงานแสดงให้เห็นถึงการได้รับเสียงสะท้อนในเชิงสร้างสรรค์จากวงวิชาชีพและผู้ชมเป็นผลงานที่มีการบุกเบิกและมีคุณค่า	4.89	0.33	มากที่สุด
ผลรวมทั้งหมด		4.56	0.73	มากที่สุด

อภิปรายผล

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผักตบชวาผ่านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา มุ่งเน้นการนำเสนอ “ผักตบชวา” ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นวัชพืชที่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม มาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่าน “นาฏศิลป์สร้างสรรค์” โดยมีการออกแบบชุดการแสดงที่สะท้อนถึงความงามและคุณค่าของพืชชนิดนี้ ผลการวิจัยสามารถอภิปรายในประเด็นสำคัญดังนี้

1. การเปลี่ยนวัชพืชให้เป็นมูลค่าทางศิลปะ การนำผักตบชวามาสร้างสรรค์เป็นเครื่องแต่งกายในนาฏศิลป์แสดงให้เห็นว่า วัสดุที่ถูกมองว่าไม่มีค่า สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในเชิงสุนทรียศาสตร์และวัฒนธรรม งานวิจัยนี้สามารถยืนยันได้ว่า การผสมผสานทรัพยากรธรรมชาติกับศิลปะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งที่เคยมองข้าม สอดคล้องกับวารางคณา เทพนิมิต และคณะ (2563) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้สู่ผลิตภัณฑ์กระเป๋าไวนิล โดยเป็นการเพิ่มมูลค่าของไวนิลที่เหลือใช้ให้เป็นกระเป๋าไวนิล Y-New

2. การออกแบบเครื่องแต่งกายที่สื่อถึงอัตลักษณ์ไทย กระบวนการออกแบบชุด “วิจิตรลักษณ์ผักตบชวา” ไม่ได้เป็นเพียงแค่การนำผักตบชวามาใช้ แต่ยังคำนึงถึงความอ่อนช้อย งดงาม และเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย ชุดที่สร้างขึ้นจึงสามารถสะท้อนถึงความเป็นไทยผ่านโครงสร้าง การตัดเย็บ และลวดลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ โดยคำนึงถึงแนวคิด รูปแบบการแสดงและองค์ประกอบการแสดงเป็น

สำคัญ สอดคล้องกับกิตติกรรม นพอดมพันธ์ (2557) กล่าวว่า การออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่องานนาฏศิลป์ นั้นต้องใช้การพิจารณาหลักการทั้ง 4 ข้อที่มีความสัมพันธ์กันอันได้แก่ แนวความคิด ประเภทการแสดง รูปแบบเครื่องแต่งกายและองค์ประกอบเครื่องแต่งกาย ที่เป็นเงื่อนไขในการสร้างสรรค์การออกแบบผลงาน นาฏศิลป์แต่ละชุดการแสดง

3. ความทนทานและความเหมาะสมในการใช้งาน จากการทดลองใช้ผัดตบชวาเป็นวัสดุสำหรับ ชุดนาฏศิลป์ พบว่ามีข้อจำกัดด้านความคงทน ความยืดหยุ่น และน้ำหนัก วัสดุจากผัดตบชวาอาจต้องผ่าน กระบวนการแปรรูปเพื่อเพิ่มความทนทาน เช่น การเคลือบสารกันเชื้อรา หรือการเสริมโครงสร้างด้วยวัสดุอื่น

4. การตอบรับจากผู้ชมและชุมชน ผลการแสดงผลพบว่า ผู้ชมมีความสนใจและชื่นชมความแปลก ใหม่ของชุดที่ออกแบบขึ้น การใช้ผัดตบชวาในงานนาฏศิลป์ช่วยกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายสำคัญของงานวิจัย จากการศึกษาพบว่า ผลการประเมิน ของผู้ทรงคุณวุฒิสามารถจำแนกได้รายประเด็นหลักดังนี้ ด้านแนวคิด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ด้านรูปแบบ การแสดง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 ด้านผู้แสดงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ด้านดนตรี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ด้านท่ารำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ด้านเครื่องแต่งกายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 และผลประเมินองค์รวมของ ผลงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 โดยงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของ “นาฏศิลป์” ในการสร้างมูลค่า ให้กับวัสดุที่ถูกมองว่าไม่มีค่า ผลงานวิจัยนี้แสดงถึงกระบวนการและวิธีการสร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจนเป็น ระบบ ก่อให้เกิดประโยชน์เด่นชัด โดยชุดการแสดง “วิจิตรลักษณ์ผัดตบชวา” เป็นตัวอย่างของการ ประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับศิลปะไทยได้อย่างสร้างสรรค์และมีคุณค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับประวิทย์ ฤทธิบุญย์ กล่าวว่า ความเหมาะสมและความพึงพอใจของผู้ทรงคุณวุฒิต่อ รูปแบบการแสดงการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่สื่อให้เห็นถึงคุณค่าของปีกแมลงทับและส่งเสริมการสร้าง มูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์โดยผ่านมิติการแสดง ชุด วิจิตรการงานปีกแมลงทับ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.57

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ได้รับจัดสรร งบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปี งบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). *กรมโยธาธิการและผังเมือง กับภารกิจแก้ไขปัญหาผัดตบชวา*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/pr-news/biz2u/1014457>
- กิตติกรรม นพอดมพันธ์. (2557). การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกายนาฏศิลป์นิพนธ์ (นาฏศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระหว่างปีการศึกษา 2546 – 2550 The Analytical Study on Designs of Costume for Dance Theses (Thai Dance) by Graduates of. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 16(1), 79–92.

- มติชนออนไลน์. (2562). *มองมุมบวก นำผักตบชวาไปแปรรูปเป็นดินผสมพร้อมปลูก ทำรายได้ 40,000 ต่อเดือน*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567, จาก https://www.matichon.co.th/economy/sme/news_153502
- รัจนา พวงประยงค์. (2567, 10 มกราคม). *ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย-ละคร) พ.ศ. 2554. สัมภาษณ์*.
- วรางคณา เทพนิมิตร. (2563). *การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้สู่ผลิตภัณฑ์กระเป๋าไวโนล. การประชุม ชาติใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 816-825.
- สำนักงานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf
- Berlo, David K. (1960). *The Process of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston.